

Fenologie 2008

Veel vroege voorlopers

Weer een goed seizoen met flink veel deelnemers en erg veel waarnemingen. Dit jaar zijn er vooral veel vroege eerste data, de medianen vallen grotendeels binnen de normale periode. Ook voor komend jaar hopen we weer op een bijzonder seizoen.

Het weer

Met in de Bilt een gemiddelde temperatuur van 5,1 °C tegen een langjarig gemiddelde van 3,3 °C is de winter van 2007-08 zeer zacht. Sinds 1901 waren slechts zes winters nog zachter. We moesten in 2008 heel lang wachten op zacht lenteweer. Toch is de lente met een gemiddelde temperatuur van 10,2 °C (normaal 8,9 °C) zeer zacht, wat vooral te danken is aan de maand mei die met een gemiddelde van 15,7 °C (tegen 12,7 °C normaal) de warmste meimaand is sinds ruim een eeuw. Zowel in maart als in april wijkt de temperatuur maar weinig af van het langjarig gemiddelde.

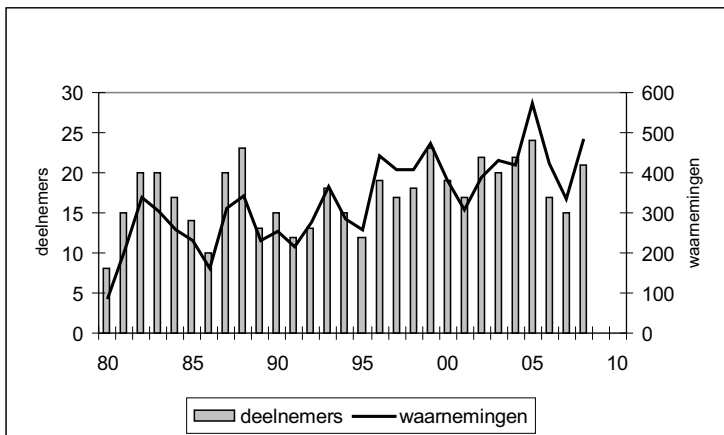
Januari - Vrijwel de gehele maand is er sprake van een krachtige westelijke stroming. Evenals in januari 2007 ligt de temperatuur daarbij vaak op een niveau dat normaal is voor begin april. Januari 2008 staat op de tweede plaats in de rij van zachtste januarimaanden sinds 1706.

Foto 1. De Nachttegaal komt momenteel aanzienlijk vroeger aan dan 29 jaar geleden

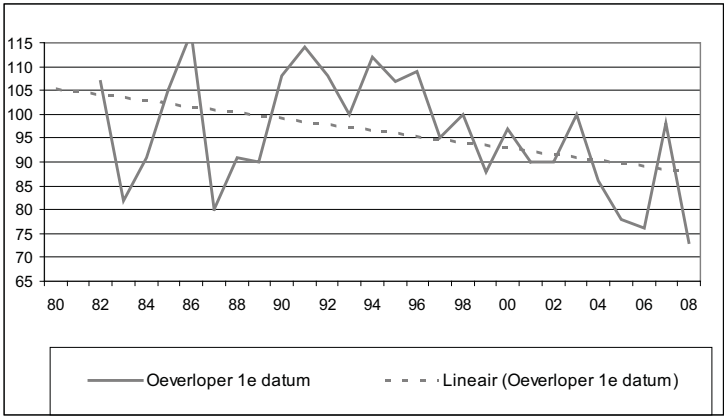
Foto: Erik de Waard

Februari - De eerste week van februari verloopt zacht en wisselvallig. Daarna is het tot en met de 20e onder invloed van krachtige hogedrukgebieden rustig, droog en vaak ook zonnig. Aanvankelijk is het daarbij overdag ook zacht, later vrij koud. Vanaf de 21e krijgen depressies vat op het weer en werd het opnieuw wisselvallig en zeer

Figuur 1. Aantal deelnemers en waarnemingen per jaar

zacht. De temperatuur ligt ruim boven het langjarig gemiddelde. Maart - De eerste helft van de maand verliep met een overwegend westelijke stroming meestal wisselvallig en vrij zacht voor de tijd van het jaar. In de aanloop naar Pasen wordt de stroming noordelijk en daalde de temperatuur. Uiteindelijk blijkt

Figuur 2. Eerste datum Oeverloper

deze eerste Paasdag de koudste sinds 1964. Aan het einde van de maand stijgt de temperatuur weer tot boven de normale waarde voor de tijd van het jaar. Ook dan blijft het echter wisselvallig. April - Het blijft ook in april lange tijd vaak te koud voor de tijd van het jaar. Overigens is het weer daarbij niet slecht. De zon schijnt vaak en er valt niet veel neerslag. Pas op 20 april wordt in De Bilt voor het eerst dit jaar de 15,0 °C overschreden. Toch is de gemiddelde temperatuur aan de zachte kant. Mei - 2008 heeft de warmste meimaand in ruim een eeuw. De stroming komt deze maand vaak uit richtingen tussen noord en oost.

Aantallen

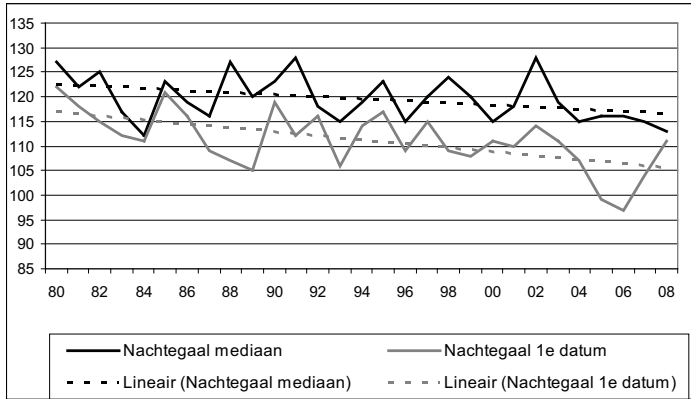
Het aantal ingezonden lijsten zit, na de inzinking vorig jaar, met 20 gelukkig weer boven het gemiddelde van 17,2. Het aantal gegevens (482) is zelfs het op één na hoogste achter het topjaar 2005. Als je de lijn van de waarnemingen in figuur 1 bekijkt dan zit daar toch een mooi stijgende trend in. En veel deelnemers vullen lekkere volle lijsten in, dus ook het aantal gegevens per lijst valt relatief hoog uit, namelijk 23,0 tegen een gemiddelde van 19,2.

Voor twee soorten waarvan al jarenlang vaak weinig gegevens binnenkomen levert 2008 een

nieuw maximum op. De Wespendif (meestal goed voor 3-5 waarnemingen) schiet ineens naar acht en de Spotvogel (bekend om zijn sterke wisselingen) evenaart met negen de eenmalige uitschieter uit 1999. Ook de Kleine Karekiet haalt opnieuw het maximum, toevallig ook uit 1999. Andere soorten die altijd laag zitten, waar in andere jaren de teller wel eens op nul bleef steken, halen dit jaar een stuk of drie records.

Eerste waarnemingen

Het wordt eentonig, want het aantal soorten dat een opvallend vroege eerste datum scoort is ook dit jaar erg hoog. Maar liefst 16 van de 45 soorten, ruim eenderde dus, is vroeger dan de standaarddeviatie uit de periode 1980-97. Voor drie soorten staat een nieuwe vroegste datum, namelijk Oeverloper (3 dagen vroeger), Rietzanger (-1 dag) en Zwartkop (3 dagen vroeger, mét eerste zang). Daarnaast is er nog een hele serie soorten met erg vroege eerste datum. Zomertaling, Visdief, Sprinkhaanzanger en Grauwe Vliegenvanger hebben de 2e waarneming in 29 jaar; Witgatje en Koekoek de 3e; Gierzwaluw, Gele Kwikstaart en Braamsluiper hun 4e; Kleine Plevier en Grasmus de 5e waarneming. De nieuwe recorddatum van de Oeverloper past

Figuur 4. Trends bij de Nachtegaal

Vrij zacht is het van eind februari tot flink in maart met veel westen- en zuidwestenwind. Dat wordt zichtbaar in het relatief hoge aantal vroege aankomsten in maart. April daarentegen start wat aan de frisse kant, terwijl juist in die periode de meeste vroege aprilaankomsten vallen. Over het hele seizoen ligt de temperatuur wel opvallend hoog, wat een reden voor het hoge aantal vroege eerste waarnemingen zou kunnen zijn. Het ontbreken van langdurig gunstig weer veroorzaakt dan misschien het lage aantal vroege mediane datums?

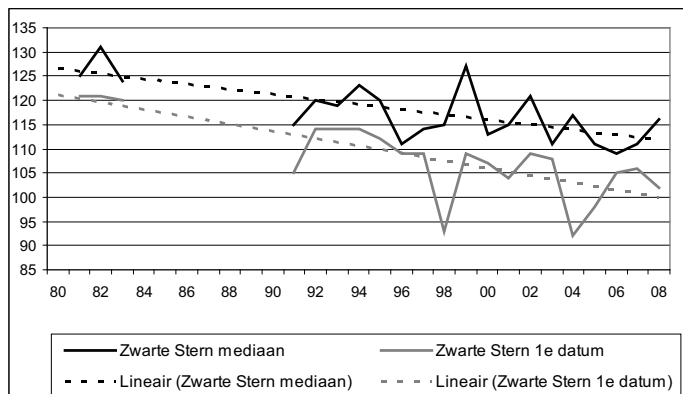
Trends bij Zwarte Stern en Nachtegaal

Voor deze twee Afrika-gangers bestaat een duidelijke tendens om vroeger aan te komen. De Nachtegaal was over de periode 1980-97 een soort met een erg kleine afwijking in aankomstdata (standaarddeviatie 5 dagen voor zowel eerste als mediane datum). Vergelijken met de periode 1980-87 was er over de periode 1988-97 al sprake van een vervroeging van de eerste datum met vier

dagen. De Nachtegaal blijkt ook daarna zichtbaar te reageren op veranderende omstandigheden: de trendlijn over 29 jaar suggereert een bijna twee weken eerdere aankomst, namelijk van 27 naar 16 april. Leek er in 2005 en 2006 een iets opvallende vervroeging op te treden, dan is dat in de afgelopen twee seizoenen statistisch

weer netjes rechtgetrokken. De mediaan daalt mooi gelijkmatig en duidelijk minder snel, namelijk van 2 mei naar 27 april, dus 5 dagen.

De Zwarte Stern levert een wat ander plaatje op. Allereerst valt op dat er een hele serie jaren ontbreekt. In deze periode stond de soort niet op de lijst omdat het aantal waarnemingen te laag was. Leuk is wel dat de trendlijn over 1991-008 bijna hetzelfde verloop heeft als over de hele periode 1980-2008, maar door het ontbreken van een groot aantal jaren moeten we wel wat slagen om de arm houden! Als we dan toch de hele periode aanhouden verwachten we de eerste waarneming tegenwoordig drie weken eerder dan begin jaren tachtig (van 30 naar 10 april).

Figuur 5. Trends bij de Zwarte Stern

Foto 2. De eerste datum van de Zwarte Stern verwachten we tegenwoordig bijna drie weken eerder dan begin jaren tachtig. Foto: Erik de Waard

De mediane datum schuift minder snel naar voren, maar het verschil is toch aanzienlijk voor een mediaan: twee weken, van 6 mei naar 22 april. Toch een opvallende verschuiving voor een soort die overwintert in Afrika, waarvan gezegd wordt dat ze bij vertrek geen idee hebben dat hier het voorjaar (en dus de piek in het voedsel) veel vroeger komt.

De inzenders

Een flink aantal lijsten met opvallend veel gegevens. Veel deelnemers staan dan ook te dringen in de race om het hoogste aantal, een race die dit jaar gewonnen wordt door Arjan Hell met 43 van de 45 soorten. Hans Quaden volgt met 39 en Vincent de Boer met 38, maar ook Jan Schoppers (35), Bob Coenen en Roy Verhoef (beide 34) zitten dichtbij. Maar ook de mensen met 10 of 11 soorten dragen flink bij en scoren enkele vroegste data. Topscorer bij het aantal vroegste data is ook Arjan Hell, op afstand gevolgd door Vincent de Boer en Hans Quaden.

Hieronder staan alle inzenders op een rij, achter hun naam staat het aantal soorten waarvan de vroegste waarneming werd gescoord: Vincent de Boer (6); Louis de Breet (1); Bob Coenen (2); Dick van Dorp (1); Abel Gyimesi; Maarten Hageman (2); Arjan Hell (9); Greta van Hoorn (3); Jan-Joris van Kampen (2); Norbert Kwint (1); Norbert Lucassen (3); Jos Pilzecker (2); Hans Quaden (5); Marcel Ruijs (4); Henk Ruissen; Jan Schoppers (1); Peter Schulenberg; Henk Tamerius (1); Cor de Vaan (1); Roy Verhoef (4); Theo Verhoeven. Iedereen bedankt!!!

Het jaar van de ronde getallen

Fenologie uitwerken is elk jaar weer stoeien met getallen. Hoe verder je komt hoe leuker het wordt, want je kunt steeds meer vergelijkingen maken. En de klimaatverandering helpt ook nog een handje mee. Al cijferend aan het eind van 2008 begint mijn statistische ik al uit te zien naar volgend jaar.

Het komende seizoen bereiken we waarschijnlijk een serie indrukwekkende mijlpalen:

Het dertigste jaar moet simpel zijn: gewoon volgend jaar weer een fenologielijst rondsturen, dat gebeurt sowieso. Als ik mijn eigen lijst gewoon invul hebben we ook de 500 ingezonden lijsten al te pakken. Maar dan wordt het iets minder makkelijk, want 403 geldige waarnemingen is een flink aantal, meer dan het gemiddelde en meer dan bijvoorbeeld 2007. Laten we er een mooi lustrum van maken en overlaadt me met lijsten. Vijfentwintig of meer levert wéér een mijlpaal op. En als onder die 25 ook nog twee mensen zitten die nog nooit een lijst hebben ingevuld, dan hebben 100 verschillende leden een bijdrage geleverd aan het fenologieonderzoek. Met recht een breed gedragen werkgroepactiviteit! En met al die mijlpalen ligt er genoeg materiaal om een nieuw totaaloverzicht te maken!!

Jos Pilzecker
jospilzecker@hetnet.nl

Verklaring tabel 1: fenologie 2008

gem. eerste	gemiddelde eerste datum
gem. med.	gemiddelde mediane datum
mediaan	mediane datum, de datum waarop 50% van de gegevens binnen is
N	aantal waarnemingen
site	vroegste waarneming op de WWG-site
6-mrt "	op site vroegere datum dan op de lijsten
6-mrt V of 6-mrt L	opvallend vroege resp. late datum (buiten de standaarddeviatie)
12+ of 12-	opvallend hoog resp. laag aantal
6-mrt V of 6-mrt L of 12+	nieuw 'record'
12-mrt*	zie tekst

Tabel 1. Fenologie 2008

soort	'80-'07		2008				
	eerste datum	gem. eerste	gem. mediaan	eerste	mediaan	n	site
Zomertaling	27-feb	24-mrt	4-apr	28-feb V	31-mrt	9	28-feb
Wespendief	28-mrt	23-apr	2-mei	27-apr	7-mei	8+	27-apr
Boomvalk	2-mrt	11-apr	26-apr	19-apr(3x)	25-apr	10	17-apr "
Scholekster	(1-1)	24-jan	1-mrt	12-jan	25-feb	13	16-feb
Kleine Plevier	5-mrt	25-mrt	13-apr	14-mrt	13-apr	11	8-mrt "
Grutto	27-jan	18-feb	6-mrt	18-feb	16-mrt L	13	17-feb "
Zwarte Ruiter	2-feb	4-apr	21-apr	16-apr(2x)	16-apr	3	16-apr
Tureluur	26-jan	9-mrt	22-mrt	28-feb V	20-mrt	12	6-mrt
Groenpootruiter	23-mrt	15-apr	24-apr	11-apr	22-apr	10	8-apr "
Witgatje	9-feb	4-mrt	30-mrt	13-feb V	30-mrt	13	16-feb
Bosruiter	7-apr	26-apr	4-mei	5-mei	10-mei	3	2-mei "
Oeverloper	17-mrt	11-apr	22-apr	14-mrt V	22-apr	6	16-apr
Visdief	24-mrt	15-apr	24-apr	30-mrt V	24-apr	10	29-mrt "

Zwarte Stern	3-apr	24-apr	30-apr	12-apr V	26-apr	11	16-apr
Zomertortel	19-mrt	23-apr	4-mei	26-apr	27-apr V	3	26-apr
Koekoek	29-mrt	17-apr	26-apr	8-apr V	26-apr	17	8-apr
Gierzwaluw	3-apr	20-apr	29-apr	16-apr	26-apr	18	16-apr
Boerenzwaluw	16-mrt	27-mrt	8-apr	19-mrt V	4-apr	19	17-mrt "
Huiszwaluw	28-mrt	14-apr	23-apr	7-apr V	17-apr V	13	7-apr
Oeverzwaluw	20-mrt	11-apr	23-apr	31-mrt V	15-apr	11+	23-mrt "
Boompieper	3-mrt	22-mrt	8-apr	13-mrt	13-apr	12	29-feb
Gele Kwikstaart	23-feb	28-mrt	15-apr	13-mrt V	16-apr	15	27-apr
Tapuit	26-mrt	6-apr	19-apr	20-apr L	29-apr L	8	20-apr
Blauwborst	17-mrt	26-mrt	10-apr	29-mrt	15-apr	6	24-mrt "
Roodborsttapuit	14-feb	10-mrt	25-mrt	3-mrt	23-mrt	10	17-feb "
Paapje	14-mrt	19-apr	29-apr	20-apr	30-apr	3	20-apr
Gekraagde Roodst.	24-mrt	7-apr	21-apr	8-apr	22-apr	12	3-apr "
Zwarte Roodstaart	26-jan	17-mrt	1-apr	13-mrt	10-apr L	14	20-feb "
Nachtegaal	15-apr	24-apr	1-mei	21-apr	23-apr V	5	22-apr
Sprinkhaanz.	9-apr	20-apr	25-apr	13-apr V	21-apr	4	15-apr
Rietzanger	17-apr	24-apr	26-apr	16-apr V	17-apr	3	13-apr "
Bosrietzanger	15-apr	27-apr	9-mei	2-mei	10-mei	7	4-mei
Kleine Karekiet	5-apr	30-apr	9-mei	22-apr	5-mei	12+	22-apr
Grote Karekiet	10-apr	27-apr	9-mei	27-apr	10-mei	4	28-apr
Spotvogel	14-apr	2-mei	14-mei	27-apr	11-mei	9+	27-apr
Zwartkop	18-mrt	30-mrt	12-apr	9-mrt V	4-apr V	18	31-mrt
Tuinfluit	28-mrt	14-apr	28-apr	21-apr L	27-apr	12+	21-apr
Grasmus	8-apr	20-apr	29-apr	13-apr	26-apr	12+	14-apr
Braamsluiper	19-mrt	12-apr	25-apr	1-apr V	24-apr	14+	1-apr
Fitis	1-mrt	26-mrt	7-apr	27-mrt	4-apr	16	27-mrt
Tjiftjaf	9-feb	8-mrt	19-mrt	11-mrt	15-mrt	20	8-mrt "
Fluiter	5-apr	21-apr	29-apr	23-apr	2-mei L	7	23-apr
Grauwe Vliegenv.	1-apr	26-apr	4-mei	11-apr V	4-mei	5	12-apr
Bonte Vliegenv.	25-mrt	15-apr	25-apr	14-apr	27-apr	14	14-apr
Wielewaal	24-apr	4-mei	10-mei	4-mei	14-mei	4	12-mei